Ex. van Min. Toxopeus, ontvangen april 1965.

NOTA BETREFFENDE DE SITUATIE IN NED.NIEUW-GUINEA JANUARI - FEBRUARI 1962.

De door het bezoek van de Staatssecretaris geboden gespreksgelegenheid met een lid van de Regering zelve, is door alle groeperingen der samenleving hogelijk gewaardeerd. Uit observatie der reacties tijdens het vraag- en antwoordenspel en op grond van de voorlopig bekende uitingen, treedt het volgende beeld van de neerslag van de gegeven voorlichting naar voren.

De hoog opgevoerde spanning en de druk, waaronder men hier leeft, zijn geenszins afgenomen.

De gesprekken werden echter gevoerd in een ogenblik van betrekkelijke rust in de meestal dagelijks waarneembare zeer sterke golfbeweging, welke de publieke opinie hier te zien geeft. Dit vond zijn oorzaak in het feit, dat op het afslaan van de militaire infiltratiepoging geen Indonesische militaire reactie was gevolgd, en de diplomatieke activiteit, om te komen tot onderhandelingen, geen aanwijzing opleverde voor het verloop van zaken in de naaste toekomst.

De gegeven verzekeringen omtrent beveiliging en evacuatie in geval van direct gevaar werkten geruststellend tegen de acute angstgevoelens, doch de gespannenheid en daarmede de labiliteit is en blijft aanwezig. Daardoor is de samenleving niet bestand tegen ook maar een enkele gebeurtenis, welke de ernst van de situatie weer direct voor ogen zou stellen, als b.v. een enigszins betekenende infiltratie van het type, zoals we er enige gehad hebben, een twede militaire poging tot landing, of b.v. nog erger, een kleine luchtaanval.

Hoe moet worden verklaard, dat het moreel zo diep is ingezonken, terwijl toch is gebleken, dat men dit Kabinet wel het crediet wil geven, het politieke spel met oprechtheid en kundigheid te spelen.

De verklaring is hierin gelegen, dat men de spanning van dit spel niet kan, maar vooral niet langer wil verdragen.

Men heeft zijn waardering der politieke situatie en interpretatie der zichtbare /en verwachtbare gebeurtenissen.

Zo zijn er internationaal nog geen andere dan platonische betuigingen van sympathie voor het zelfbeschikkingsrecht der Papoeas en de taak door Nederland daartoe ondernomen naar voren gekomen, op grond waarvan vaststaat, dat verdere Indonesische agressie metterdaad zal worden afgewend. Het ontbreken van deze duidelijke tastbare internationale steun, doet de mensen zich afvragen: hoe moet dat in de loop van 1962 als, naar aller verwachting, Indonesië sterker zal zijn voor het doen van grotere of kleinere aanvallen.

Tegen die tijd zal de situatie dus moeten zijn opgeklaard.

Kenmerk: GNG.
© NA, collectie Th.H. Bot49
http://resources.huygens.knaw.nl/indonesischebetrekkingen1945-1969/Nederlands-indonesischeBetrekkingen1950-1963/Document/20457

Een opklaring zou zijn: internationalisatie; daarvoor is echter geen steun in de Verenigde Naties gevonden. Maar mocht het niettemin alsnog tot enigerlei vorm daarvan komen, dan wenst men toch ook voor die bui binnen te zijn, omdat niemand zich daar iets goeds van kan voorstellen. Zonder, ook intern, de bescherming van het Nederlandse gezagsapparaat, acht men het niet mogelijk hier veilig te werken en de alsdan plaatsgrijpende politieke veranderingen mee te beleven. Zowel de vreemde beschermers als de Papoeas zijn dan elementen, waarop geen staat meer valt te maken. De ambtenaar hier is het type van de Nederlandse huisvader en geenszins van het type, dat zich in een Kongo-conglomeraat zou thuisvoelen.

Voorts is daar de teruggang bij het Gouvernementsapparaat en de overigens in de gehele samenleving met de dag meer zichtbaar wordende stagnatie, gevolg van het ingezonken moreel en omgekeerd de stemming weer verder ten nadele beinvloedende.

Zonder de gevolgen der reeds bekende en lang in gang zijnde exodus en kwalitatieve en kwantitatieve onderbezetting, als zijnde genoegzaam bekend, hier te willen beschrijven, vermeld ik: de onderbezetting van het politieapparaat (het Europese kader heeft nog ongeveer één op de zeven Zondagen vrij); het feit, dat de P.T.T. haar werk niet meer aan kan (interne telegrammen worden reeds vaak per post verzonden, zodat b.v. een bezoeker nog eerder arriveert, dan zijn telegram, waarbij zijn aankomst werd aangekondigd!).

Liquidatie en onderbevoorrading van de winkels springt ook algemeen in het oog.

De enige particuliere advocaat in Hollandia verliet op stel en sprong het land. De kortelings aangetreden Amerikaanse concessionaris voor de houtkap op Poeloe Adi neemt maatregelen, om het werk stop te zetten. Van de Australische maatschappij, die op Japen gaat opereren, hebben de geldschieters zich teruggetrokken, terwijl de equipment al gelost wordt. De verzekeringstarieven voor de scheepvaart werden verhoogd, zodat de weinig kapitaalkrachtige, als eenlingen opererende Japanse schepen geen hout meer komen halen.

Er kan niet aan worden ontkomen, om in de ontwerpbegroting 1963 de teruggang zichtbaar te maken, omdat geraamd moet worden op basis van een beperkter personeelsbestand dan te voren.

De krachtige verzekering van de Staatssecretaris, dat dit Kabinet geen uitverkoop zal houden achter een schone façade, hoort men gaarne. Alras komt dan echter weer de gedachte op aan de uitgesproken bereidheid tot onderhandelen met Indonesië, waarin men, in het voetspoor van buitenlandse commentaren, alleen maar kan zien, bereidheid tot het doen van concessies. Er zijn geen concessies denkbaar, die niet direct Indonesië tot voordeel zouden

strekken en het toch al zo moeizame en jaren vergende effectueren van het zelfbeschikkingsrecht ondermijnen. De ruime Kamermeerderheid geldt een beleid, waar ruimte in is, om naar bevind van zaken, zij het noodgedwongen, concessies te doen en daarmede voelt een ieder zich toch weer op glad ijs, nog daargelaten de onzekerheid over de vraag, of een volgend Kabinet zelfs deze niet geheel scherpe lijn zou kunnen volgen. Een ambtenaar en een samenleving ontlenen de zekerheid van een bestaan niet aan een bepaald Kabinet; Nieuw-Guinea thans voor ieders gevoel wel. De samenleving hier te lande is geworden tot een instrument tot uitvoering van een politiek, als ware het een krijgsmacht, waarvoor de orders van ogenblik tot ogenblik nader kunnen worden vastgesteld. Voor een gevestigde burgermaatschappij is dit een verlammende situatie.

De Staatssecretaris heeft bij zijn rondreis geconstateerd, dat de idiële zijde van de taakvervulling nauwelijks meer sprak en alle zorgen schenen te draaien om have en goed, garanties en salarissen.

De bij deze voorlichting gegeven, of in uitzicht gestelde verzekeringen van materiele aard werkten, alhoewel er nog zeer veel vragen onbeantwoord moesten blijven, bevredigend, ook wat de veiligheid betreft, doch mijns inziens daarom, omdat zij aansluiten bij het denken over de aftocht, waartoe de beslissing velen nu eenmaal om financiële redenen niet vrijstaat. Daar ligt mijns inziens ook de verklaring van de houding der besturen van de Vakverenigingen. Men denkt niet meer over de belangen van het Gouvernement, of de politieke gevolgen van zijn uitlatingen, maar verzamelt een zo dik mogelijk pakket van voorwaarden, omdat de wil tot vertrek voorop staat, omdat men zijn taak slechts als een aflopende kan zien.

Noodzakelijke tegemoetkomingen in het materiele vlak en voorzieningen ook voor het bedrijfsleven tegen schade, door verlies van werkkring, eventueel van have en goed, kunnen de neergang slechts enigermate afremmen, evenzeer als de toekenning van verlof aan de locale krachten afremmend op de uittocht heeft gewerkt, doch deze niet stopt.

Nederland heeft de bereidheid te kennen gegeven, om zich terug te trekken en de souvereiniteit over te dragen, en daarmede is een einde gemaakt aan het gevoel, dat men voor een Nederlandse zaak staat. Op veelerlei wijze heeft de Nederlandse Regering dit uitgesproken, zoals laatstelijk bij monde van de heer Schürmann voor de Amerikaanse televisie : "als zij bij Indonesië willen, is dat uitstekend, wat ons betreft".

En hiermede kom ik aan de kern van de zaak; hoezeer het materiele aspect dezer dagen op de voorgrond schijnt te staan, de hier te lande werkende Nederlander

kan bij brood alleen niet leven. Door de versnelde politieke ontwikkeling, een tien-jaren programma, papoeanisering en politieke bewustmaking verzoende men zich reeds met het idee, dat er een onthechting moest plaatsvinden en tevens een begrenzing aan het eigen uitzicht werd gesteld.

Ook de van karakter veranderde taak kon nog met idealisme worden uitgevoerd, al drong zij tot distantieren. Het ambtenarenkorps heeft zich over het geheel op bewonderenswaardige wijze aangepast. Het werk kon nog ideëel gezien worden, acceptabel en attractief zijn, mits in een redelijk verzekerde situatie, zowel wat het afronden der eigen taak, als wat het te zijner tijd goed opgevangen worden door Nederland betreft.

Het wordt echter onmogelijk, om het ideaal te blijven zien, dat boven de dagelijkse moeilijkheden en spanning uit kan heffen, indien het om het even is, of de Papoea Indonesië kiest, of niet.

In een plichtsvervulling, die zichzelf genoeg is, en bevrediging vindt in een de zaken zo goed mogelijk van dag tot dag af te handelen, is een ideaal voor bijna niemand te vinden.

Het kan de Nederlander met zijn kennis van Indonesië en van de in vertrouwen naar hem opziende Papoea niet onverschillig laten, of deze soms voor Indonesië zal hebben te "kiezen", omdat het geen opvoeder of helper koud laat, als hij zijn pupil, die geestelijk en materieel nog onvoldoende is toegerust (het is een onderontwikkeld land in optima forma!), niet meer bij de hand mag houden. Dan is het hart uit zijn taak genomen, zoals hier is geschied.

Het helpen van een onderontwikkeld land en de bevordering van het zelfbeschikkingsrecht zijn op zichzelf goede en verantwoorde zaken, waard om zijn werkkracht aan te wijden, doch niet onder de bestaande voorwaarden van officiele en elk ogenblik dreigende, feitelijke distantie. Want men moet wel inzien, dat alle werk en elk recht voos is zonder voortgezette Nederlandse bijstand, aangezien hetgeen hier in gang is gezet nog in een te pril stadium verkeert, dan dat het door de Papoeas zonder die steun overeind zou kunnen worden gehouden. Dan komt de Nederlander ertoe, zich nog slechts te concentreren op zijn eigen materiele zorgen. Elk risico wordt dan te groot geacht, zelfs dat van een tijdige evacuatie, omdat men niet geëvacueerd wenst te worden, doch voordien op orderlijker wijze het land wil hebben verlaten.

In deze geestelijke verwarring, waarin de dagtaak lusteloos of automatisch wordt verricht en het ontwerpen van plannen en het denken op lange termijn een voor de meesten te grote geestelijke acrobatie betekent, helpen materiele voorzieningen toch nog maar betrekkelijk en miste de Staatssecretaris de mogelijkheid van een appèl op de ideële zijde van het werk.

Tot zover mijn analyse van de heersende gevoelens. Wat kan dan nog de remedie in deze zijn.

De Papoea geeft in deze dagen steeds duidelijker blijken van zijn begeerte naar de verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht, hetgeen voor hem identiek is aan voortgezette Nederlandse hulp en Nederlandse aanwezigheid. In deze geluiden, bij moties en betogingen, hoort men het resultaat van de Nederlandse invloed, het door de jaren van aanwezigheid hier gekweekt vertrouwen en de afkeer van Indonesië, waaromtrent men de politieke en economische waarheid wel kent.

Verzekering van dit zelfbeschikkingsrecht door internationalisatie - aan deze mogelijkheid gaat de Papoea met een schouderophalen voorbij, daar heeft hij geen enkele verwachting van en dat kan hij met ons gevoeglijk als het begin van het einde zien. Alleen al de taalmoeilijkheid zou een discontinuiteit in de ontwikkeling veroorzaken, die niet te overkomen is. Zijn thans van alle kanten klinkende betuigingen van loyaliteit, zijn betuigingen aan het Nederlandse gezag.

Men heeft een uitgesproken voorkeur voor de westerse beschavingssfeer, die het Pacificgebied als geheel kenmerkt.

De voorlichting heeft tot dusver, overeenkomstig de Regeringspolitiek, de tegenstelling westerse wereld - Asiatisch/communistische sfeer niet op de conflict situatie met Indonesië betrokken. Zou er echter toe worden overgegaan dit wel te doen, dan zou dit ongetwijfeld bij de Papoeas weerklank vinden. Er is onder hen reeds enig begrip aanwezig voor een dergelijk uitgangspunt. Men kent weliswaar het communisme nog niet uit ervaring, doch wijst het à priori bepaaldelijk af, mede op grond van zijn Christelijke opvattingen.

Bij al hun woorden echter is het duidelijk, dat de daden van Nederland en Nederlanders zullen moeten komen. Dit niet aangenaam klinkende feit wordt in sommige Papoea kringen ook duidelijk gesteld.

De remedie tegen het afglijden der Nederlandse samenleving vindt haar aanknopingspunt in de evengenoemde gevoelens en mogelijkheden der Papoea maatschappij. Voor de Nederlander dient er een Nederlandse, dan wel een in het westers belang gelegen taak voor ogen te worden gesteld.

Het is duidelijk, dat elk terreinsverlies, waar en hoe dan ook, aan de communistische of z.g. neutrale wereld moet worden voorkomen. Zou dit als doel der Nederlandse politiek centraal gesteld kunnen worden, dan zouden er weer Nederlanders voor het werk in dit gebied behouden en geworven kunnen worden, omdat dan een nieuwe, zij het westerse en niet strikt Nederlandse ideële inhoud aan de taak gegeven wordt, een inhoud, welke parallel loopt met de belangen en de verlangens der Papoeas, omdat zij daarmee bewaard worden voor de ondergang in de chaotische Indonesische wereld.

Het beginsel van het zelfbeschikkingsrecht wordt daarmee geenszins verlaten, maar er zal eerst gelet worden op de jaren van opvoeding en ontwikkeling, die nog nodig zijn en waarvan ook de Nieuw Guinea Raad in zijn advies omtrent de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht zal getuigen. Bij de uitvoering van dat advies, is dan voorlopig de keuzemogelijkheid voor het anti-westerse en op zijn hoogst als partner volkomen onbetrouwbare Indonesië niet meer aan de orde.

De Nederlander zal dan werken en zo nodig strijden voor een moreel sterke taak, die ook afgerond kan worden.

De vraag of Nederland althans aanvankelijk alleen deze stelling zal kunnen betrekken, vermag ik niet te beantwoorden. Vindt het daarbij vervolgens allereerst Amerika en dan vanzelfsprekend Australië en Engeland niet aan zijn zijde, dan is het een onhoudbare stelling. Consequenties van de onhoudbaarheid dienen dan echter getrokken te worden. Zeer concreet en plastisch gesteld, evenals ik dit deed in mijn uiteenzetting omtrent de voorlichting, moet zonder onderhandelen eerst Nederlandse versterking en daarna op korte termijn de Amerikaanse Zevende Vloot in deze wateren vertoond worden, om aan alle twijfel een einde te maken.

Dit betoog leidt tot het aansturen op de kortste termijn op een finale beslissing. Dit lijkt zeer amateuristisch gedacht, omdat geduld en zorgvuldigheid in het politieke en diplomatieke spel een eerste vereiste zijn voor het behalen van resultaten. Doch in Nederlands-Nieuw-Guinea is het einde der spankracht der Nederlanders bereikt, de samenleving desintegreert; het duurt niet lang, of wij zullen openlijk taken moeten afkappen, of drastisch beperken, nog ongeacht de mogelijkheid van een plotselinge ineenstorting onder druk van een ernstige dreiging. De schade en schande, waarmee dan ons bewind verloopt, is erger, dan de morele kater, welke een snelle afwikkeling achterlaat.

Het is in alle beperking en met welbewuste blikverenging tot de Nieuw-Guinea zijde nú van de driehoek, waar de Nederlandse en de internationale mogelijkheden de beide andere zijden zijn, dat ik node, doch door mijn verantwoordelijkheid gedrongen, voorgaande sombere prognose en scherpe conclusie vastleg.

De Gouverneur,

PLATTEEL

/(codetelegram van 11 Januari 1962, No. 17.)

Hollandia, 3 Februari 1962.